

АНАЛІЗ ЕКЗОГЕННИХ ТА ЕНДОГЕННИХ ЧИННИКІВ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено процеси розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що забезпечує ефективність виробництва та конкурентоспроможність підприємства. Досліджено фактори зовнішнього середовища впливу на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) промислових підприємств, виявлено їх особливості. Виявлені фактори впливу на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та використання сприятливих можливостей дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати забезпечення та активізацію процесів зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність підприємства, фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, чинники непрямого впливу, чинники прямого впливу.

ANALYSIS OF EXOGENOUS AND ENDOGENOUS FACTORS OF DEVELOPMENT ACTIVATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the article the international business activity, providing production efficiency and competitiveness have been processed. The importance of foreign economic activity is proved and its identity is revealed. The features of the basic principles and methods of international economic activity management are determined. The environmental impact on the provision of foreign economic activity industries have been investigated, revealed their features. The factors influence the provision of foreign trade and use opportunities allow maximum efficiency to perform maintenance and activation of foreign economic activity of enterprises. Study of factors influencing the FEA software industry and identify their characteristics show a significant interaction of factors, each of which is extremely important. In addition, the identification and consideration is the impact factors of the internal environment. The company has to change the level and the impact of these factors, as opposed to factors external environment. Minimizing the negative impact of factors and maximum use of opportunities allow maximum efficiency to perform maintenance and activation of foreign economic activity of enterprises.

Keywords: foreign economic activity, factors of external and internal environment, factors of indirect impact, factors of direct impact.

Вступ. Зовнішньоекономічна діяльність є важливою сферою господарської діяльності підприємств. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність підприємств сприяє відтворенню експортного потенціалу України, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій в країну, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках. В нинішніх умовах світового ринку головною метою діяльності підприємства є досягнення конкурентних переваг. А для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємству необхідний єдиний стратегічний напрямок розвитку, згідно з яким воно зможе досягти довгострокових конкурентних переваг. Одним із засобів досягнення економічного зростання підприємства в довгостроковому періоді є підвищення ефективності ЗЕД підприємства. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку потрібна стратегія зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання активізації зовнішньоекономічної діяльності досліджувалось багатьма вітчизняними та закордонними вченими. Вагомий вклад у вирішення проблем організації ЗЕД на підприємствах зробили П.Ю. Бельський, А.П. Лозенко, Н.С. Логвінова, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, Г.М. Дроздова, Я.А. Жаліло, В.Д. Андріанов, М.В. Жук, А.П. Кіреєв, Л. Клайт, Ю.Г. Козак, А.І.Кредісов, А.С. Лисецький, В.М. Геєць, С.Р. Маккінон, А.С. Філіпенко, О.О. Челак, П.І. Юхименко та інші.

Виклад основного матеріалу. Виходячи на світовий ринок, підприємству варто вирішити два основні питання щодо організації своєї ЗЕД: питання щодо визначення способу формування найбільш сприйнятливої та ефективної організаційної структури управління ЗЕД; питання щодо чіткого встановлення способу керування створеною структурою для досягнення поставленої мети.

В галузі міжнародного бізнесу існує перелік типів організаційних структур (міжнародні відділи в структурі організації, територіальні та глобальні продуктові відділення (підрозділи), функціональна та матрична організаційні структури). На етапі започаткування ЗЕД на підприємстві робиться вибір оптимального типу організаційної структури саме для даного підприємства за конкретних умов. Такий вибір здійснюється на базі аналізу чинників, які здійснюють вплив на ефективність організації ЗЕД підприємства. Їх поділяють на зовнішні та внутрішні [3]. Фактори зовнішнього середовища, що впливають на розвиток ЗЕД підприємства, поділяються на прямі (загальні) (безпосередньо впливають на ЗЕД суб'єктів

підприємницької діяльності) та непрямі, що впливають на ЗЕД опосередковано через вплив на процес розвитку МEB (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на процес розвитку ЗЕД підприємств

Перелік чинники непрямого впливу	Вплив чинників
Посилення ролі міжнародних економічних організацій	Внутрішні і зовнішні дії держав частіше спрямовані на збільшення кількості регулюючих правил, які формуються міжнародними економічними організаціями
Прискорення науково-технічного прогресу	Виражається в поширенні нових технологій, включаючи засоби зв'язку, транспортування та озброєнь. Глобальна комп'ютеризація економічної діяльності по новому ставить питання про способи ведення міжнародного бізнесу; глобальна інформатизація різко полегшує можливості отримання комерційної, загальноекономічної, спеціальної інформації
Глобальні зміни в області навколишнього середовища	Вичерпання екологічної бази, необхідної для підтримання постійно розширюється виробництва, ставить питання про джерела фінансування. Серйозні дії щодо навколишнього середовища неминуче призведуть до різкого напруження функціонування світової економіки
Зростаюча роль недержавних структурних утворень	Урядові організації, ТНК справляють істотний вплив на вирішення міжнародних питань, у тому числі економічних
Приріст і постійне переміщення народонаселення	Населення переміщується з причини важкого екологічного, незадовільного економічного і політичного положення
Збільшення розриву між бідними і багатими країнами	Посилення конкуренції між розвиненими країнами викликає зниження ймовірності напрямки капіталів в менш розвинені країни, посилюється необхідність інвестування в господарство країн перехідної економіки з метою підвищення передбачуваності поведінки на світових товарних ринках
Зростання економічної взаємопов'язаності країн світу	Веде до уніфікації норм права, культурних цінностей, способу життя, стилю поведінки і т. д.
Перелік чинники прямого впливу	Вплив чинників
Характер політичних відносин	Зміцненню ЗЕД сприяє наявність дружніх політичних відносин між країнами та, навпаки, політична конфронтація різко знижує зовнішньоторговельний оборот, аж до розриву економічних відносин
Різний рівень науково-технічного розвитку	Формування ЗЕД сприяє обміну між країнами студентами, стажерами, науковими працівниками, викладачами; проведення спільних досліджень, експериментів; участь у геологічних і археологічних експедиціях; виконання контрактів з проведення проектних, науково-дослідних і конструкторських робіт
Відмінність людських, сировинних, фінансових ресурсах	Людські, сировинні (природні) і фінансові ресурси нерівномірно зосереджені в різних країнах, що сприяє їх активному торговому обміну
Нерівномірність економічного розвитку різних країн світу	Кожна країна має власну структуру галузей, свій рівень розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку, сфери обслуговування, що визначає її міжнародну спеціалізацію
Особливості географічного положення, природних і кліматичних умов	Унікальність географічного положення, природних і кліматичних умов деяких країн забезпечують їм зовнішні конкурентні переваги і визначають їх роль у міжнародній торгівлі

В управлінні ЗЕД важливо розуміти вплив всіх факторів, що визначають її розвиток, і враховувати значимість кожного з них у конкретній ситуації.

Наприклад, зосередження фінансових ресурсів у розвинених країнах, з одного боку, і сприятливі географічні умови, дешева робоча сила і дружні політичні відносини з країнами, що розвиваються, з іншого – сприяють вивозу капіталу і утворення ТНК, які найчастіше бувають національними за капіталом та інтернаціональними за сферою діяльності. З'являються і міжнаціональні корпорації, які є інтернаціональними за сферою діяльності та за капіталом [4].

Суттєвою передумовою розвитку ЗЕД є можливість підвищення норми прибутку на основі зовнішньоторговельних операцій. Розширення зовнішньої торгівлі здешевлює елементів постійного та змінного капіталу і таким чином сприяє зниженню витрат виробництва. Завдяки конкуренції між виробниками різних країн вдається на світовому ринку довести світові ціни на товари до рівня їх інтернаціональної вартості, яка нижче національної вартості в менш розвинених країнах з невисокою продуктивністю суспільної праці, але вище рівня національної вартості в розвинених країнах.

Результати розвитку ЗЕД: подальше поглиблення міжнародного поділу праці; економія суспільної праці у країнах, активно здійснюють ЗЕД; інтенсивний і раціональний обмін результатами праці; подальше

зміцнення політичних, наукових, технічних, культурних та інших зв'язків; збільшення числа країн світу, що створюють ринкову економіку; успішне функціонування ТНК.

Вибір найбільш сприйнятливої та ефективної організаційної структури управління ЗЕД підприємства залежить не лише від розглянутих чинників, а й від методів виходу на зовнішні ринки: безпосередній вихід через власну зовнішньоторговельну фірму/відділ зовнішньоекономічних зв'язків або вихід за допомогою посередників.

Організуючи та здійснюючи ЗЕД, кожне окреме підприємство має детально аналізувати всі чинники та виокремлювати ті з них, які будуть сприяти підвищенню ефективності організації ЗЕД.

Організація механізму ЗЕД підприємства значною мірою залежить від економічної та політичної ситуації не лише в країні, а й у світі. Удосконалення організації ЗЕД на підприємстві має проводитись з урахуванням відповідних законодавчих актів і змін, що до них вносяться внаслідок загального розвитку ЗЕД. Відповідно до змін в економічному та політичному житті мають корегуватися і стратегії підприємства, які повинні планувати ЗЕД строком на 3–5 років з урахуванням всіх видів діяльності підприємства.

Підвищення ефективності організації ЗЕД варто починати з удосконалення організації роботи самого відділу, який відповідає за здійснення ЗЕД на підприємства. Велике значення для ефективної організації зовнішньоторговельних операцій підприємства має правильний добір менеджера та працівників відділу, адже від їх кваліфікації залежить ефективна організація ЗЕД. Менеджер повинен мати навички прийняття рішень у динамічних і часто невизначених ситуаціях при здійсненні ЗЕД; бути інформованим з питань розвитку галузі підприємства; вміло користуватися сучасною інформаційною технологією, засобами комунікації; знати сильні та слабкі сторони кожного працівника своєї команди; бути успішним HR-менеджером, відібрати і розвинути високоєфективну команду; вміти чітко висловлювати свої думки і переконувати; бути чесним з працівниками та партнерами. Грамотні фахівці відділу повинні добре розумітися на своїй роботі, відстежувати та аналізувати динаміку галузі, потреби клієнтів, поточні економічні тенденції, конкуренцію.

Одним з найважливіших чинників, які впливають на ефективність організації ЗЕД підприємства, є специфіка ринків приймаючих країн і рівень конкуренції на них. Підприємство має постійно проводити дослідження своїх існуючих та потенційних іноземних ринків для пошуку та зайняття найвигідніших позицій на них.

Виявлені перспективи розширення ринку можуть виявити потенційних закордонних партнерів, які готові співпрацювати, гарні можливості розширення дистрибуторської мережі та низькі ціни проникнення на нові для підприємства ринки збуту. Варто пам'ятати, що основою планування виходу підприємства на новий зовнішній ринок є вибір оптимального способу проникнення.

Наступним чинником, який впливає на підвищення ефективності організації ЗЕД є аналіз конкуренції на ринку. Наявність навіть незначної загрози з боку конкурентів не можна ігнорувати. Для того, щоб вижити в конкурентній боротьбі і досягти успіху, обов'язково необхідно використовувати можливості комплексу маркетингу. Це пояснюється тим, що на основі маркетингової діяльності проводиться більшість комерційних операцій підприємства. Спеціальними дослідженнями встановлено, що більше 75% комерційних невдач відбувається через помилки в маркетинговій діяльності, тому підприємству варто надзвичайно уважно підходити до розробки маркетингового комплексу підприємства.

Дослідження іноземних ринків значно підвищують ефективність організації ЗЕД і є важливою частиною системи міжнародного маркетингу: без них зараз не обходиться жодна успішна компанія, яка працює на іноземних ринках. Таке дослідження передбачає зазвичай процес пошуку, збору, обробки й аналізу даних.

На основі дослідження, оцінки й вибору іноземних ринків збуту, повинна розроблятися товарна, цінова, збутова та інші види політики підприємства, тобто заходи маркетингового комплексу, що входять в стратегічну маркетингову програму. Для успішної організації ЗЕД підприємство повинно розробити різні маркетингові стратегії: охоплення ринків і ринкових сегментів, конкурентні, виходу на нові ринки, виходу на ринки з новим товаром, цільові, ринкового попиту, товарної політики і т.д. Зміст цих стратегій залежить від загальної стратегії підприємства, зокрема і від стратегії ЗЕД.

Дуже важливо визначити країни, з якими найбільш вигідно співпрацювати. Тож при виборі з можливих варіантів виходу на іноземний ринок підприємство повинно брати до уваги такі фактори: політична й економічна стабільність; витрати виробництва; транспортна інфраструктура; державні пільги й стимули; наявність як кваліфікованої, так і відносно дешевої робочої сили; емність ринку даної країни; наявність торгових обмежень; наявність необхідних постачальників сировини, матеріалів [1].

Крім економічних критеріїв, важливо враховувати й характер торгово-політичних відносин з даною країною. Перевага повинна надаватись тій, з якою налагоджені ділові відносини, підтверджені договірно-правовою основою.

Висновки. Дослідження факторів впливу на забезпечення ЗЕД промислових підприємств та виявлення їх особливостей свідчать про значну взаємодію факторів, кожен із яких є надзвичайно важливим. Окрім того, виявлення та врахування саме впливу факторів внутрішнього середовища є першочерговим завданням, оскільки саме підприємство має змогу змінити як рівень, так і характер впливу даних факторів,

на відміну від факторів впливу зовнішнього середовища. Через те мінімізація негативного впливу факторів та максимальне використання сприятливих можливостей дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати забезпечення та активізацію процесів зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств.

Література

1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / за ред. Ю. Г. Козака, Н.С. Логвінової, І. Ю. Сіваченка. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.
2. Челак О.О. Фактори і чинники ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору / О.О. Челак, К.В. романенко // Бізнес-навігатор : науково-виробничий журнал. – 2014. – № 2 (34). – С. 126–130.
3. Юхименко П. І. Міжнародний менеджмент / П.І. Юхименко, Л.П. Гацька, М.В. Півторак. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

Надійшла 10.11.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.